

ULUSLARARASI VE ULUSAL MEVZUAT HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE İKLİM MÜLTECİSİ KAVRAMI VE TÜRKİYE ÖZELİNDE YARATACAĞI MUHTEMEL SORUNLAR

Kıvanç DEMİRCİ*

Öz

İlk göç kuramcısı George Ravenstein'den bugüne dek göç hareketleri incelendiğinde bireylerin iyi bir gelir elde etmek, eğitim, ulaşım, sağlık, yeme-içme gibi hizmetlerinden ve kentsel alanlardaki büyüme rantlarından faydalanmak, gibi çeşitli nedenlerle göç ettikleri görülmektedir. Bu sebeplere ek olarak son yıllarda küresel ısınma ve iklim değişikliği de önemli göç nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Nitekim Uluslararası Göç Örgütü tarafından 2017 yılında yayımlanan "2018 Dünya Göç raporunda" 2008 – 2017 yılları arasında her yıl ortalama 25,3 milyon insanın afetler sebebiyle göç ettiği, bu göç eden bireylerin de yaklaşık %97'si sel, fırtına, kuraklık gibi iklim değişikliğinden kaynaklı nedenlerle yer değiştirdiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda canlı yaşamını olumsuz etkileyen bir durum olan iklim değişikliği sonucunda göç eden bireyler iklim mültecileri olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci tanımına bakıldığında bu bireylerin mülteci olarak kabul edilemeyeceği görülmektedir. Mülteci statüsünü alamayacağı kesin olan kişiler uluslararası korumadan da yararlanamamakta ve dolayısıyla sığınmacı olarak da kabul edilmemektedir. Bu durum iklim mültecileri açısından uluslararası hukukta bir statü boşluğu yaratmaktadır. Bu durumun en temel nedeni ise yoğun bir göç tehdidi altında olan ülkelerin iklim mültecilerini yasal bir zemine dayandırıp ekonomi, güvenlik ve diğer benzeri alanlarda kendilerini ayrı bir külfet altına sokmak istememeleridir. Bu çalışma da iklim mültecilerinin uluslararası hukuk ve Türkiye'deki yasal statüsüne değinilecektir. Ardından iklim mültecilerinin gelecekte ortaya çıkarabileceği potansiyel sorunlara değinilip bu sorunlara Türkiye özelinde getirilebilecek çözüm önerileri vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İklim Mültecileri, İklim Değişikliği, Mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi.

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, kivanccemirci4@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6598-6673>.

THE CONCEPT OF CLIMATE REFUGEES IN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGISLATION PROVISIONS AND POSSIBLE PROBLEMS REGARDING OF TURKEY

Abstract

When migration movements from the first immigration theorist George Ravenstein are examined, it is seen that individuals migrate for various reasons such as earning a good income, benefiting from services such as education, transportation, health, food and drink and growth rents in urban areas. In addition to these reasons, global warming and climate change have been considered among the major migration causes in recent years. As a matter of fact, in the "World Migration Report 2018" published by the International Organization for Migration in 2017, it is stated that between 2008 and 2017, an average of 25.3 million people migrated due to disasters and 97% of these immigrants displaced due to the climate change reasons such as flood, storm and drought. In this context, individuals who migrated as a result of climate change, which has a negative impact on living life, have been expressed as climate refugees. However, the refugee definition in the Geneva Convention of 1951 shows that these individuals cannot be accepted as refugees. People who are certainly will not be granted refugee status cannot benefit from international protection, either and are therefore cannot be considered as asylum seekers. This creates a status gap in international law for climate refugees. The main reason for this situation is that the countries that are under the threat of immigration do not want to place climate refugees on a legal basis and put themselves under a burden on economy, security and other similar fields. In this study, it will be referred to the legal status of refugees in the international law and in Turkey. Then, the potential problems of climate refugees which might arise in the future will be mentioned and highlighted solutions to these problems regarding Turkey in particular.

Keywords: *Climate Refugees, Climate Change, Refugee, 1951 Geneva Convention.*

Giriş

İnsanlığın ortaya çıkışından bu yana süregelen göç olgusu, bugün de üzerinde önemle durulması gereken başlıklardan birisi haline gelmiştir. Göç kavramı bireylerin çeşitli amaçlarla gelecek yaşantılarını geçirmek üzere yapmış oldukları yer değiştirme eylemini ifade etmektedir. Göç dinamik

özelliği nedeniyle devamlılık arz eden bir eylemdir. Bir diğer tanıma göre ise göç, zorlayıcı sebepler sonucunda insanların yaşadıkları yerlerden istemli veya istemsiz olarak göç etmesi olarak tanımlanmıştır.

Bu kapsamda zorlayıcı sebeplerle göç eden bireylerin başında iklimsel nedenlerden ötürü göç eden kişiler olan iklim mültecileri gelmektedir. İklim mültecisi terimi ilk olarak 1985 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programında bir rapor başlığı olarak yazılmıştır. O zamandan bu yana hem siyasi hem de akademik çevrelerde geniş çapta yayılmaya başlamıştır. Uluslararası örgütlerin çevresel bozulmadan kaynaklanan göçün sonuçları hakkındaki artan endişesi 1990 yılında, iklim değişikliğine ilişkin Birleşmiş Milletler örgütünün hükümetler arası ilk raporunun yayınlanmasıyla sonuçlandı. 1993 yılında 21. yüzyılın sonunda 150 milyon çevre mültecisi olacağı öngörüsü, kitlesel göç korkusunu daha da arttırmıştır. Günümüzde ise iklim mülteci krizi dünyada en önde gelen krizlerinden biri olarak ifade edilmektedir (United Nations, 2008).

Çevre mültecilerinin tanımlanması ve Dünya'daki sayısının tam olarak belirlenmesi zor olarak görülmektedir. Fakat bu konu ile ilgili olarak yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar çevre mültecilerinin sayısı ile ilgili genel bir çerçeve ortaya koymaktadır. Bu çalışmalardan en önemlilerinden birisi ise Ekonomik Forum'da Myers tarafından sunulan çalışmadır. Bu araştırmaya göre; 2025 yılında Kuzey Afrika ve Akdeniz %32'lik bir artışla 333 milyon, Avrupa Birliği'nde de %2'lik bir artışla 470 milyon insanın yaşayacağı tahmin edilmektedir. Myers aynı zamanda küresel ısınmanın etkilerini daha da fazla göstermesi durumunda muson bölgelerinde yağışların daha fazla artacağını ifade etmektedir. Bu yağış artışıyla birlikte deniz seviyesine yakın olan ülkelerde bulunan insanların Kuzey Afrika ve Avrupa bölgelerine göç etme eğilimini arttıracığını vurgulamaktadır (Myers, 2005).

Kentsel alanlar iklim değişikliğine bağlı ortaya çıkan iklim mültecilerden kaynaklanan potansiyel tehditlerin en net görülecekleri mekânlardır. Dünya genelinde önemli sayıda büyük kentsel alan, deniz seviyesinin yükselmesinden olumsuz bir şekilde etkilenecek düşük seviyeli kıyı bölgelerinde bulunmaktadır. Hollanda'nın Lahey, Amsterdam,

Rotterdam, Kuzey Kore'nin tüm kıyı kentleri Belçika'nın kıyıya yakın Flanders bölgesi Maldivler ve Türkiye'nin İzmir, Mersin, Bursa gibi yoğun nüfuslu alanlarının sular altında kalma ihtimali bulunmaktadır (United Nations, 2019). Bu bölgelerde yaşayan insanlar yoksulluk, yaşam şartlarının elverişsizliği, salgın hastalık gibi çeşitli nedenlerle buldukları alanları terk edeceklerdir.

Bu bağlamda iklim değişikliği mevcut riskleri çeşitlendirmekte ve bu risklere yenilerini eklemektedir. Bu iklim olayları özellikle de gelişmiş ülkelerde sosyo- kültürel ve ekonomik çeşitli sorunları ortaya çıkartmaktadır. Bu sorunların bir çıktısı olarak kabul edilen iklim mültecileri hedef ülkelerde güvenlik başta olmak üzere çeşitli sorunlara maruz kalmakta aynı zamanda bu sorunların kaynağı durumuna da gelmektedir.

Tüm bu muhtemel sorunlar gerek uluslararası alanda gerekse Türkiye özelinde iklim mültecilerinin gelecek projeksiyonlarının değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada günümüzde yaşanan iklim değişiklikleriyle birlikte Dünya'nın çeşitli katmanlarında ortaya çıkan doğa olayları sonucunda yaşadıkları alanları bırakmak zorunda kalan iklim mültecilerine yönelik ilgiyi arttırmak ve halen bu konuda yeterli çalışma bulunmayan ulusal literatüre katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Çalışmada iklim mültecilerinin yaratacağı sorunlar üç kısım üzerinden ele alınacaktır. İlk kısımda konuyla yakından bağlantılı temel kavramlar açıklanacak olup, ikinci bölümde iklim mültecileriyle bağlantılı uluslararası ve ulusal mevzuat hükümlerinden bahsedilerek Türkiye özelinde yaratacağı sorunlar ve bu sorunlara yönelik getirilecek çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

1. Temel Kavramlar

1.1. Göç, Mülteci ve Sığınma Kavramları

Göç hareketleri son dönemlerde neredeyse tüm dünyayı etkisi altına almış olup demografik olarak ise milyonlarca bireyi doğrudan veya dolaylı

olarak etkileyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Neredeyse tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin Sosyal, Fen ve Sağlık Bilimleri alanında faaliyet gösteren akademisyen ve uzmanlarının göç hareketleri hakkında belli başlı çalışmaları bulunmaktadır (Unat, 2002:3)

Göç hakkında literatürde farklı tanımlamalar olduğu görülmektedir. Uluslararası Göç Sözlüğü göçü, bireylerin uluslararası bir sınır boyunca veya bir devlet içerisinde hareket etmesi olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte sözlük; insanların hareket ettiği mesafenin uzunluğunu, göç nedeni ve yapısı gibi süreçlerin hepsini hesaba katan bir göç tanımı yapmıştır. Buna göre göç hareketi mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçleri ve toplu olarak bir yerden uzaklaştırılan ulusların göçlerini içermektedir (IOM, 2019:135). Diğer bir tanıma göre ise göç, bir ya da bir grup insanın bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya geçici veya kalıcı olarak geçme durumu olarak tanımlanmıştır (Britannica, 2016).

Son yıllarda yapılan araştırmalara göre, Dünya genelinde göç eden birey sayısı sürekli olarak artmaktadır. 2017 Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Raporu'na göre, 2000 yılına göre % 49 artış ile 258 milyon insan doğduğu ülkenin dışında yaşamaktadır. Göç artış oranının bu kadar fazla olması devletler açısından birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Olası bir kitlesel göç hareketinde devletler güvenlik, ekonomik kalkınma ve diğer birçok alanda endişeleri azaltmak amacıyla gerekli düzenlemeleri yapma gereksinimi duymaktadır. Nitekim bu endişelerden birisi uluslararası göç hareketlerinin Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi (UNESCO, 2018) hedeflerine ulaşma konusunda birtakım sıkıntılar doğuracağı düşüncesidir (United Nations, 2017).

Mülteci ise 1951 Cenevre Sözleşmesinin ilk maddesinin A bendine göre; "İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, yâda söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek

istemeyen bireylere denilmektedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1951).

UNICEF ise mültecileri, ülkelerinde zarar görme ihtimali olan ve bu sebeple başka ülkelere göç eden bireyler olarak tanımlamıştır (Marshall, 2010). UNICEF'in bu tanımında zarar görme durumu Cenevre Konvansiyonu'nda olduğu gibi belli bir nedene bağlanmamıştır. Buna göre zarar görme ihtimali sel, küresel ısınma, deprem, heyelan gibi afetler ve iklim değişikliğinden kaynaklanabileceği görülmektedir. Ancak uluslararası alanda karar alırken temel bağlayıcı belge Cenevre Konvansiyonudur ki bu metine göre afetler ve iklim değişikliklerinden dolayı göç eden bireyler mülteci kapsamına alınmamaktadır.

Türkiye ise Cenevre Konvansiyonu'nda yer alan mülteci tanımını 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun'unda aynen kabul etmiştir (TBMM, 2013).

Sığınmacı ise yine mülteci tanımında bulunan gerekçeler nedeniyle göç eden ve uluslararası koruma talebinde bulunmuş olan göçmenlerdir (Bartham & Marista Poros, 2017:229). Mülteciler uluslararası anlaşmalar gereği belirli kriterlere uygun olmaları gerekçesiyle "tanınabilirler", sığınmacılar ise mülteci olarak tanınmayı talep eden göçmenler olarak kabul edilir. Yani bu bireyler henüz soruşturma aşamasındadırlar (Acer & İbrahim Kaya, 2010).

1.2 İklim Değişikliği Kavramı

Konumuzla doğrudan bağlantılı olan bu kavram temel olarak 1994 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde tanımlanmıştır. Buna göre iklim değişikliği; *"Karşılaştırılabilir zaman diliminde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik demektir"* (Bölgesel Çevre Merkezi, 2006:9).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere iklim değişikliği sadece doğal süreçleri değil aynı zamanda insan etkisiyle atmosferin bileşimini bozan eylemler olarak tanımlanmıştır. Bu düşünceye paralel olarak Hükümetler Arası İklim

Değişikliği Paneli (IPCC) Beşinci İklim Değişikliği Değerlendirme Raporu'nda iklim değişikliğinin nedenleri oranlandığında % 95 pay ile insan ilk sırada yer almaktadır (IPCC, 2014).

Bir diğer tanıma göre ise iklim değişikliği, *iklimin ortalama durumunda ya da onun değişkenliğinde onlarca ya da daha uzun yıllar boyunca süren istatistiksel olarak anlamlı değişimler* olarak ifade edilmiştir (Türkeş, 2008: 26-28).

İklim değişikliği dünyanın farklı bölgelerinde, farklı şekillerde insanlığı ve diğer tüm canlıların hayatını tehlikeye sokan en ciddi sorunların başında gelmektedir. İklim değişikliğinin ortaya çıkartmış olduğu en önemli sonuçlarından biri olan küresel ısınma su kaynaklarının ve tarım alanlarının azalmasının yanında sürdürülebilir yaşamı ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen olguların başında gelmektedir. Genel olarak iklim değişikliği, sebebi ne olursa olsun uzun süreli ve yavaş bir şekilde gelişen büyük ölçekli ve önemli yerel etkileri bulunan, iklim şartlarındaki değişiklikleri ifade etmektedir. Çoğu zaman iklim değişikliği kavramı küresel ısınma ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Fakat bu iki kavram birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Küresel ısınma, dünyanın ortalama sıcaklık değerlerinde canlı yaşamını olumsuz bir şekilde etkileyecek bir artışı ifade ederken, iklim değişikliği ise Dünya genelinde veya bir bölgedeki sıcaklık, ısı, nem, yağış gibi değişkenleri azalış ve artışı ifade etmektedir (Houghton, 2005).

1.3. İklim Mültecisi Kavramı

Literatüre bakıldığında iklim mültecilerinin yeni bir kavram olduğu görülmektedir. İklim mültecilerinin yeni kullanılan bir kavram olmasına rağmen tarihin ilk zamanlarında bile iklim nedeniyle göç eden bireyler olduğu bilinmektedir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu döneminde görülen Celali İsyanları sonucunda gerçekleşen göçleri iklim değişikliğine bağlayan çalışmalar mevcuttur (White, 2013: 257-313). Ayrıca 1788 yılında Fransa'nın yaşadığı ilkbahar mevsimi kuraklığı sonucu kırsal alanda yaşayan üretici halkın büyük zarara uğradığı görülmüştür. Bu yaşanan kuraklığın Fransız

İhtilali'nin oluşmasına neden olarak değerlendiren tarihçiler de bulunmaktadır (Hobsbawm, 2012: 71).

İklim mültecisi; iklim değişikliğinden kaynaklanan sel, kuraklık, kıtlık, tsunami gibi çeşitli afet türleri nedeniyle bir coğrafi yerden diğerine göç eden bireylere denilmektedir (Docherty & Giannini, 2009: 367).

İklim mültecileri terimi ilk kez 1970'li yıllarda ifade edilmeye başlanmıştır. Bu yıllarda düşünürler temel olarak iki görüş altında toplanmışlardır. Birinci grup çevresel bozulmalar üzerinde göçün direkt etkisi olduğunu savunuyordu. Diğer grup ise bu tahminleri üretmek için kullanılan metotları sorgulayan şüpheli gruptu (IOM, 2010). 1970'li yıllarda doğa bilimcilerinin çoğu çevresel konularda mücadele etmeye çalışırken alarmist gruba katılma eğilimindediler. Ancak ilerleyen yıllarda doğa bilimciler ampirik kanıtların çoğalmasıyla göç üzerinde çevresel bozulmanın yanı sıra yoksulluk, arazi kullanımı, kaynakların adil olmayan kullanımı, kurumsal kısıtlanmalar gibi çeşitli faktörlerin etkili olduğunu görmüşlerdir (Kraler & Tatiana Cernei, 2011: 17).

Yukarıda bahsedilen göçü harekete geçirici faktörlerle etkili bir şekilde mücadele edebilmek için uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler özel bir önem teşkil etmektedir.

2. İklim Mültecileriyle Bağlantılı Olarak Değerlendirilebilecek Mevzuat

2.1. Uluslararası Anlaşma ve Sözleşmeler

Uluslararası sözleşme ve anlaşmalar incelendiğinde iklim mültecileri ile bağlantılı olarak değerlendirilebilecek iki temel metin bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'dir. Cenevre Sözleşmesi iklim mültecilerini mülteci tanımına tam olarak uymaması gerekçesiyle mülteci olarak kabul etmemektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre; bir kişinin mülteci olarak kabul edilebilmesi için bu kişinin ülkesinin dışında olması gerekmektedir. Oysaki iklim değişikliği nedeniyle göç eden birey her durumda ülkesini terk etmemekte, ülke içerisinde başka bir coğrafi alana da göç edebilmektedir. Yine sözleşmeye göre; mültecinin dini, ırkı,

milliyeti, siyasi düşüncesi veya belli bir gruba mensubiyeti nedeniyle şiddete uğrayacağını somut gerekçelerle anlatıp bu durumdan korkması gerekmektedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1951). Ancak iklim değişikliğinden kaynaklanan sel, fırtına, hortum gibi felaketler bireye maddi ve manevi olarak zarara uğratsa da Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan gerekçelere uygun değildir.

İklim mültecileri Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan mülteci tanımına uygun olmasalar da iklim değişiklikleri bir birey ya da belli bir bölgede yaşayan halk üzerinde zulüm yaratacağını ifade eden düşünürler de bulunmaktadır. Bu nedenden ötürü iklim mültecilerini Cenevre Konvansiyonu'na sokan düşünürler de bulunmaktadır. Ancak bu görüşü savunan düşünürler oldukça azınlık bir gruptur (Đurková & Anna Gromilova, 2012: 9).

İklim mültecileriyle bağlantılı olarak değerlendirilebilecek metin 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Bildirgenin 6. maddesinde her bireyin mekân farklılığı gözetilmeksizin hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Danıştay Başkanlığı, 1948). Bu uluslararası alanda genel bir kabul görmüş metin olmasına karşılık iklim mültecileri açısından uluslararası karar verme mekanizmasının merkezine konulması tam olarak doğru olmayacaktır. Cenevre Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini de temel alarak mülteci statüsünü belirleyen metin olması gerekmektedir.

Son dönemde ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde iklim mültecilerine yönelik eylemlerin başarıya ulaşması yönünde önemli bir adım atılmıştır. 2010 yılında iklim değişikliklerinin bireylere verdiği zararların ifade edildiği ve bu zararların en aza indirilmesine yönelik anlayışının ve gayretinin ifade edildiği Cancun Konferansı'nda, Uzun Vadeli İşbirliği Anlaşması (UNFCCC) yapılmıştır (United Nations, 2011).

Anlaşma iklim değişikliğinin ulusal planlara dahil edilmesini öngörmektedir. Bunun yanında iklim değişikliği gibi küresel bir sorunun çözülmesi için uluslararası işbirliğinin önemine vurgu yapmakla birlikte iklim değişikliği kaynaklı göç hareketine de açık bir şekilde vurgu yapmaktadır. Son

olarak iklim kaynaklı göç hareketlerinin yaratacağı sorunların önlenmesi için küresel toplantı çağrısı yapmaktadır.

2.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuyla ilgili ulusal mevzuatta incelenmesi gereken ilk kanun 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. 6458 sayılı kanunun 3. maddesi uluslararası korumayı; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü olarak ifade etmiştir. Buna ek olarak kanunda ayrıca kitlesel akın durumunda uygulanacak ve bugün somut olarak Suriye'den gelen göç hareketlerinde de uygulanan geçici koruma statüsü de bulunmaktadır (TBMM, 2013).

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile kabul etmiştir. Bu nedenden dolayı Türkiye Avrupa kıtasının sınırları içerisinde bulunan ve sığınma isteğinde bulunan bireyleri 6458 sayılı kanunun 61. maddesine göre mülteci olarak kabul edebilecektir. Avrupa dışından gelen bireylerin statüsü de yine 6458 sayılı kanunun 62. maddesine göre düzenlenmektedir. Bu maddeye göre; Avrupa dışından gelen bireyler şartlı mülteci statüsü almakta ve bu bireyler üçüncü ülkeye yerleşene kadar ikamet izni almaktadır. Ayrıca Türkiye Non-refoulement (Geri Göndermeme) ilkesi kapsamında yabancılara ikinci koruma sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu verilenlerden hareketle Türkiye'nin iklim mültecilerine yönelik bir yükümlülüğü bulunmamaktadır (Ekşi, 2016: 45).

Türkiye'nin Suriye krizinde olduğu gibi kitlesel bir göçe maruz kalması durumunda iklim mültecilerine geçici koruma statüsü verme konusu literatürde tartışılmaya başlanmıştır. Bilindiği gibi kitlesel bir göç durumunda geçici koruma yükümlülüğünü düzenleyen uluslararası bir anlaşma bulunmamaktadır. Üstelik kitlesel bir göç durumunda Cenevre Sözleşmesi hükümleri bile askıya alınmaktadır (Ekşi, 2016: 50).

Ulusal mevzuatta kitlesel akın ve geçici koruma 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'nde tanımlanmıştır. Yönetmeliğin 3. maddesinin f bendinde geçici koruma; *“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla*

kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı” ifade etmektedir. Kitlesel akında aynı maddenin j bendinde “Aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumları” ifade etmektedir (TBMM, 2014).

Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü gibi geçici koruma statüsünün verilmesi için ülkeye yönelik kitlesel bir akının söz konusu olması gerekmektedir. Ayrıca geçici koruma yönetmeliğinin 7. maddesinin birinci fıkrasında; “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır” hükmü bulunmaktadır. Yönetmeliğin 9. maddesi ise geçici koruma kararını alma yetkisini Cumhurbaşkanlığı’nın inisiyatifine bırakmıştır.

Yönetmelik 8. maddede ise geçici korumadan yararlanamayacak yabancuları sıralamıştır. Buna göre;

- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28/7/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar,
- Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar,
- Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler,
- Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar,
- Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler,

- Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler,
- Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler,
- Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler, geçici korumadan yararlanamazlar.

Yukarıda verilen Geçici Koruma Yönetmeliğinin 3. maddesinin f bendi, 7. maddesinin 1. fıkrasında geçici koruma sağlanmasında gerekli olan sebepler belirtilmemiştir. Bu sebepten ötürü gerek Geçici Koruma Yönetmeliği’nde gerekse 6548 sayılı Kanunda iklim mültecilerine geçici koruma sağlanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Ancak yönetmeliğin 9. maddesinde ifade edildiği gibi geçici koruma sağlama konusunda takdir yetkisi tamamen Cumhurbaşkanlığına aittir.

3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tüm Dünya’da mülteci sorununun artarak devam etmesinden dolayı 1950 yılında kurulmuştur. Komiserlik aynı zamanda 2. Dünya Savaşı sonrası yıkıcı etkilerin azaltılmasında da önemli görevler üstlenecek şekilde örgütlenmiştir. İlk kurulduğu zaman 3 yıllık görev süresiyle sınırlı olarak kurulan örgüt günümüzde halen Dünya genelinde mültecilerin sorunlarını çözmek amacıyla faaliyetlerde bulunmaktadır (UNHCR Türkiye, 2019).

Birleşmiş Milletlerin bir örgütü olarak kurulan Mülteciler Yüksek Komiserliği hukuki dayanaklarını Birleşmiş Milletler şartının 7. ve 22. maddelerinden almaktadır. Bu şartın 7. maddesi Birleşmiş Milletler üyesi devletlere gerekli gördükleri konu ve alanlarda örgüt kurma serbestliğini tanımaktadır. Aynı şartın 22. maddesi ise gerekli gördükleri alanlarda ortaya çıkan sorunları giderme amacıyla gerekli organları kurma yetkisini üye devletlere vermektedir (Gündüz, 2018, s. 110-115).

Komiserlik mülteciler, sığınmacılar, yerinden edilmiş bireyler, yurtlarına geri dönenler, vatansızlar ve zulüm ve ayrımcılık nedeniyle zor durumda kalan insanlara yardım etmektedir. (UNHCR, 2019)

Komiserliğin görevleri BMMYK tüzüğü'nün 8. maddesinde açık bir şekilde ifade edilmiştir. Buna göre mültecilerin korunmasıyla ilgili uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin yapılmasının teşvik edilmesi, mültecilerin sorunlarının daha hızlı çözülmesi amacıyla hükümetler arası işbirliğinin sağlanması, mültecilerin can ve mallarının korunmasının sağlanmasının yanında mültecilerin yaşam kalitesinin artırılması ve hükümetler-arası kuruluşlarla işbirliği yapılarak koordinasyonun sağlanması komiserliğin temel görevleri arasında sayılmaktadır (Uzun, 2016, s. 75-76).

BMMYK çevresel nedenlerle bulunduğu yeri terk eden iklim mültecileri konusunda da çeşitli çalışmalar yapmaktadır. İklim değişikliği ve buna bağlı afetler nedeniyle ikamet ettiği yeri terk etmek zorunda kalan kişilerin haklarının korunması amacıyla hükümetlere tavsiyeler vermektedir. İç ve sınır ötesi gerçekleşen iklim göçlerinin sayısının en aza indirilmesine yönelik stratejiler geliştirmektedir. Risk azaltma faaliyetlerini ise üye ülkelerle birlikte organize etmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen BMMYK iklim mültecisi tanımını uluslararası mevzuat hükümlerindeki farklılıklar nedeniyle net olarak kabul etmiş değildir. İklim mültecisini kavramını *felaketler ve iklim değişikliği bağlamında yerinden edilmiş kişiler* olarak ifade etmektedir (UNHCR, 2019).

4. İklim Göçünün Olası Etkileri

Son dönemlerde yapılan çalışmalarla ulusal ve uluslararası basında yer alan haberler incelendiğinde, uluslararası alanda yapılan önleyici çalışmalar (KYOTO, Paris, Habitat vb.) ve ulusal alanda alınan önlemlere rağmen durumun pek de iç açıcı olmadığı görülmektedir. Stockholm merkezli bir düşünce örgütü olan FORES, iklim değişikliğinden kaynaklanan felaketler nedeniyle 2050 yılına kadar 200 milyon bireyin göç etmek durumunda kalacağını ve bu duruma ek olarak dünya üzerinde yapılan tarım ürünleri veriminin de ortalama olarak % 20'ye düşeceğini ifade etmiştir (CNNTÜRK, 2017).

İklim göçleri beraberinde aşırı kalabalık yerleşim yerlerini gündeme getirecek bu durum sağlıklı su, gıda güvenliği, gıda güvencesi, gıda bağımsızlığı, beslenme koşullarının fakirleşmesi, eğitim ve sağlık başta olmak üzere altyapı ve konut yetersizliği, artan işsizlik, kentsel güvenlik gibi çarpan etkili çok boyutlu sorunlara neden olacaktır.

İklim göçünün olumsuz etkilerinin başında karasal alanların deniz seviyesinin altına düşmesi ve bu alanların sular altında kalması gelmektedir. Özellikle Mısır, Bangladeş, Afrika'nın Sahel bölgesi gibi bazı alanların sular altında kalacağı net bir dille ifade edilmektedir (Homer-Dixon, 1999: 93). Bununla birlikte balık popülasyonunun azalması geçim kaynağı bu olan balıkçılar için yeni gelir kaynakları arama dolayısıyla göç etme olgusunu teşvik edecektir.

Küresel ısınma ve sonrasında meydana gelen iklim değişikliği sonucunda özellikle kıyı bölgelerinde yer alan ülkeler büyük tehlike altındadır. Bu duruma en iyi verilecek örneklerden birisi de Okyanusya'da yer alan Tuvalu ülkesidir. Mercan atolleri üzerine kurulu bir ülke olan Tuvalu yok olma tehlikesi altındadır (Berberoğlu, 2009). Ülkede bulunan topraklardaki tuz oranının artması, fırtınaların verdiği hasarlar, su baskınlarının tarım alanlarına zarar vermesi gibi nedenlerden ötürü Tuvalu vatandaşları şimdiden Yeni Zelanda gibi çevre ülkelere mülteci başvurusunda bulunmaya başlamışlardır (Ekşi, 2016: 25).

İklim göçlerine ek olarak iklimlerdeki ani değişimler sonucunda salgın hastalıkların da yoğun bir şekilde ortaya çıkması beklenmektedir. Özellikle virüslerin yağış düzensizliğinden dolayı sayılarının artması beklenmektedir. İklimlerin değişmesi sonucunda kuş gribi, kene, kolera, ebola, veba, kızıl humma, verem, uyku hastalığı gibi birçok hastalığın göçler nedeniyle Türkiye genelinde artacağı tahmin edilmektedir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2018).

İklim değişikliğinin olumsuz bir şekilde etkileyeceği diğer bir alan da enerji sektörüdür. Özellikle hidroelektrik santrallerine bağlı olan ülkeler su azalışlarından büyük bir oranda etkilenecek ve enerji üretimleri azalacaktır. Kaliforniya'da yapılan bir araştırmada 4 derecelik bir sıcaklık artışının akarsu

akış hızını yaklaşık olarak % 28 civarında azaltacağı buna bağlı olarak da enerji üretiminin yaklaşık olarak % 30 azalacağı ortaya konulmuştur (Cayan & Amy Lynd Luers, 2006).

Özellikle sahil kesimlerine kurulu olan enerji tesisleri su seviyesinin yükselmesiyle çalışamaz hale gelecektir. Çalışamaz durumda olan enerji tesisleri nedeniyle yeterli enerjiyi sağlayamayan üretim tesisleri yerel halkın yoksulluğa düşmesine neden olacak ve bu yoksulluk yapılacak olan göçlerin itici bir unsuru olacaktır (Başoğlu, 2014).

İklim değişikliğinin yarattığı durumlardan ötürü çaresiz kalan bireylerin büyük bir kısmı şüphesiz bulunduğu yeri terk edip hayatını daha kolay devam ettirebileceği alanlara doğru yönelecektir. Fakat bu kişilerin belli bir statüsünün olmaması, sığındıkları devletin sürekli korumasından mahrum olmaları kentsel ve kırsal alanlarda güvenlik açıkları ortaya çıkartacaktır. Toplum yaşamında kanuni düzeninin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşaması anlamına gelen güvenliği (Toprak, 2016: 256) ülke içerisinde belirli statüsü dahi bulunmayan bireyler tarafından hırsızlık, terör örgütlerine üyelik, örgütlü suçlar gibi çeşitli nedenlerle sekteye uğratılabilme ihtimali bulunmaktadır.

Yukarıda verilen örneklerden de görüldüğü gibi iklim değişikliği dünya genelindeki ülkelerde enerji verimliliği, istihdam, turizm, ülkelerin büyüme ve kalkınması gibi insan hayatında önemli olan neredeyse tüm alanları olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Uluslararası ve ulusal alanlarda atılacak adımlar bu tip sorunlarla mücadele edilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

5. Türkiye Özelinde İklim Mültecilerinden Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Eylem Planları

İklim göçlerinin yarattığı olumsuz durumlar karşısında alınması gereken önlemler aşağıda belirtilmiştir.

Türkiye özeline girmeden önce uluslararası alanda bu konuda atılması gereken ilk adım şüphesiz ki literatürde yoğun bir şekilde eleştirilen hangi

afetlerin iklim değişikliğinden kaynaklandığı konusu net bir şekilde açıklığa kavuşturulmalıdır.

Ardından iklim nedeniyle zarar gören bireylerin statü sorununun çözülmesi büyük bir önem taşımaktadır. Nitekim iklim mültecilerinin uluslararası alanda kabul edilmiş bir statülerinin olmaması kaynak ülkelerde yiyecek yardımlarına, araçlara, barınağa, okullara veya kliniklere erişimlerinin olmaması anlamına gelmektedir. Kısacası uluslararası sistemde iklim mültecilerinden kaynaklanan sorunları en aza indirecek yapısal bir kapasite bulunmamaktadır. Bu sorunun çözülmesi için ise iki yöntem önerilmektedir. İlk yöntem Cenevre Sözleşmesi'nde bulunan mülteci tanımının iklim mültecilerini de kapsayacak bir şekilde genişletilmesidir. İkincisi ise yönetim ve katılım ilkeleri çerçevesinde hazırlanacak olan iklim mültecilerini de içeren yeni bir sözleşmenin hazırlanmasıdır Unutulmamalıdır ki bir sorunla mücadele edebilmek için ilk olarak o sorunu iyi bir şekilde tanımlayıp analiz etmek gerekmektedir.

Dünya üzerinde iklim değişikliği ve bunun yaratacağı göç olaylarından en çok etkilenecek alanlar uluslararası zirvelerde belirlenmelidir. Bu bağlamda Sahra altı Afrika ülkeleri dünyanın en hızlı büyüyen nüfusuna sahip ülkelerin başında gelmektedir. 2018 yılında 1 milyar insan Sahra altı Afrika bölgesinde yaşamaktadır. Bu nüfusun 2050 yılında %100 oranında artarak 2 milyara çıkacağı tahmin edilmektedir (World Bank, 2019). Bu bölgelerin yoksulluk oranlarına bakıldığında ise Dünya ortalamalarının altında bir seyir izlediği görülmektedir. Nitekim bu ülkelerde ortalama yoksulluk oranı % 41 civarındayken dünyanın en fakir 28 ülkesinden 27'si Sahra altı bölgesinde bulunmaktadır (Brookings Institution, 2018). Sonuç olarak yoksulluk bu ülkelerde oldukça yaygındır. Bu tip ülkeler ve bölgeler üzerinde herhangi bir önlem alınmadığı takdirde iklim göçlerinin önlenmesi mümkün görünmemektedir.

Türkiye ise ilk olarak ulusal mevzuatında bulunan mülteci tanımını iklim mültecilerini de kapsayacak şekilde genişletmelidir. Akabinde iklim göçünün ilerleyen zamanlarda artacağından yola çıkarak Tuvalu gibi okyanuslara kıyısı olan ülkelere beyin göçü almaya çalışılmalıdır. İklim

göçlerinin içinden çıkılmaz bir duruma geldiği zamanlarda uluslararası arenada oransallık ilkesini kullanarak eğitimsiz kişilerin büyük bir kısmının yükünün ülkenin omuzlarına binmesi engellenmiş olacaktır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde sadece iklim göçü üzerinde faaliyetlerde bulunacak bir daire başkanlığı açılmalıdır.

Merkezi örgütlenmenin yanında kentsel alanlarda imar, su, kanalizasyon, çevre sağlığı ve temizlik gibi alanlarda politika uygulayıcısı olan yerel yönetimlerin strateji planlarında iklim mültecisi başlığına yer verilmelidir. Her belediye kendi özgü koşullarına uygun olarak iklim mültecileriyle mücadele eylem planları hazırlamalıdır. Merkezi yönetim tarafından yerel yönetimlere iklim mültecileri alanda faaliyette bulunabilmeleri amacıyla özel fon ayrılmalıdır.

İklim göçünü önleyebilmek adına tarım politikaları değişen iklime uygun hale getirilmelidir. Özellikle pamuk şekerpancarı gibi bol su isteyen ürünler yurtdışından tarım toprağı kiralanarak bölgenin su kaynaklarıyla üretilmelidir. Tarım topraklarının kiralanmasında iş gücünün ve su kaynaklarının yoğun olduğu alanlar tercih edilmelidir. Yurt içerisinde ise az su isteyen tahıl ürünleri üretilmeli ve kuru tarım metotları uygulanmalıdır. Ayrıca tarım ürünlerine bağlı sanayi kollarında kuru tarım ürünlerine yönelik uygun araç, personel ve teçhizatlar sağlanması gerekmektedir. Bu şekilde bu alanlarda çalışan işgücünün geçim sıkıntısı nedeniyle başka alanlara göç etmesinin önüne geçilmesi sağlanacaktır.

İklim göçleri göç edilen alanlarda hassas nüfus yoğunluğunu artırmaktadır. Hassas nüfus yoğunluğunun artması iklim değişikliğinin özelde kuraklığın sağlık üzerine olan etkilerini artırmaktadır. 65 yaş üzeri ve 10 yaş altı nüfus olarak tanımlanan hassas nüfus, kuraklık söz konusu olduğunda sağlıksız koşullara ortalamanın üzerinde duyarlılık göstermektedir. Bu durumda Türkiye 10.000 kişi başına düşen yatak sayısını ve 100.000 kişi başına düşen doktor sayısını OECD ortalamalarına çıkarmalı, kırsal nüfusun sağlık merkezlerine erişimini artırmalı sonuç olarak topyekun sağlık altyapısını iklim riskleri karşısında geliştirmelidir. Bu noktada havza bazlı risk analizleri yapılmalı, kuraklığa duyarlı bölgelerin alt yapısı değerlendirilerek

etkilenebilirlik seviyesine göre sağlık alt yapısı yatırım planları gözden geçirilmelidir. Yukarıda ifade edildiği üzere özellikle Türkiye'nin güney kentlerinde artması beklenen sıtma gibi virütik hastalıklar karşısında sağlık alt yapısının doktor ve bakım hizmetleri açısından ihtisaslaşması sağlanmalıdır.

İklim değişikliği ve yarattığı olumsuz etkilerle mücadele etmek amacıyla kurulan sivil toplum örgütlerine gereken maddi destekler verilmelidir. Türkiye'de iklim değişikliği ile mücadele alanında kurulan ve çalışmalarını ulusal alanda en fazla ses getiren 5 sivil toplum örgütüne yıllık fon ayrılmalıdır. Bu fonu almak için rekabet halinde olacak sivil toplum kuruluşları bu sayede yaratıcı çalışmalar yapabilecektir.

Yükseköğretim Kurumu ve üniversiteler işbirliği ile siyaset bilimi, kamu yönetimi, iktisat, hukuk bölümleri ve mimarlık fakültelerine gördükleri eğitimlerle uyumlu olacak şekilde müfredatlarına seçmeli iklim göçü dersleri koyulmalıdır. Bunun yanında 100/2000 gibi projelerde göç yönetimi başlığı altında iklim göçü konusunun bulunması lisansüstü öğrencileri bu konu üzerinde düşünmeye teşvik edecektir.

Sonuç

Göç insanlık tarihi boyunca çeşitli dönemlerde farklı nedenlere bağlı şekilde ortaya çıkmış olgulardan birisidir. 21. yüzyılda uluslararası göçü meydana getiren sebeplerin en başlarında yerini alan ekolojik sorunlar gün geçtikçe önemini arttırmaktadır. Nitekim doğal nedenlere ek olarak insan kaynaklı nedenlere bağlı şekilde meydana gelen ekolojik sorunların ortaya çıkarttığı göç nedeniyle iklim mültecisi kavramı akademik literatürde kendisine önemli bir yer bulmuştur.

İnsanlık tarihi boyunca bölgesel kuraklıklar, sel olayları hava ve su kirliliği gibi çeşitli çevresel problemler yaşanmasına rağmen sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan ilerlemeler sonucunda mevcut ekolojik sorunlar daha da artmış ve etkileri küresel boyutta daha da yaygın hale gelmiştir.

Yakın dönemlerde az gelişmiş ülkeleri etkileyen dünyanın doğusu veya güneyinde gerçekleşen tsunami, tayfun ve sel afetleri gibi doğal olaylar ve bu olayların kitlesel göçlere neden olan çıktıkları, iklim mültecileri olgusunu

küresel nitelikteki yoksulluk, açlık ve ölüm riski bağlamında önemli kılmaktadır.

İklim değişikliği ile bağlantılı olarak başta küresel ısınma, seller, depremler, kuraklık, tsunami, çölleşme, kasırgalar ve diğer afetler sonucunda birçok yerleşik buldukları yerleri terk ederek bu olayların olma ihtimalinin düşük olduğu güvenli alanlara göç etmektedir. Uzun yıllar boyunca aynı yerde yaşayan yaşadıkları yerin kültürüne tam olarak uyum sağlamış büyük kitleleri göç etmeye zorlayan afet derecesine ulaşmış doğa olayları, Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye için de önemli bir tehdit unsurudur. Dünya'nın hemen yerinde değişik boyut ve özelliklerde görülebilecek olan bu doğa olayları insanların hayatını tamamıyla değiştirmekle beraber onları aynı zamanda bir iklim mültecisi haline getirmektedir. Bu olaylar meydana gelmeden kamu politikası uygulama ve üretmekle sorumlu olan politika yapıcılarının gerekli önlemleri alması bu olayların etkilerini en aza indirmek açısından büyük bir önem arz etmektedir. İklim mültecileri ve yaratacağı sorunları çözmek amacıyla geliştirilen ulusal ölçekteki kapsamlı ve doğru stratejiler, aynı zamanda çevresel sorunlar açısından uluslararası ölçekte etkin ve hedefe yönelik girişimler yapma anlamı taşınması bakımından büyük bir önem teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Acer, Y. ve İbrahim Kaya, M. G. (2010). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*. Uşak: Uşak Yayınevi.
- Bartham, D. ve Marista Poros, P. M. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Çev. I. A. Tuncay. Ankara, Çankaya: Hece Yayınları.
- Başoğlu, A. (2014). Küresel İklim Değişikliğinin Ekonomik Etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 179-190.
- Berberoğlu, N. (2009). İklim Değişikliği: Post-Kyoto Müzakereleri ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (33), 18-26.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (1951, 07 28). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. 10 17, 2019 tarihinde Erişim: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, Erişim Tarihi: 17.10.2019.
- Bölgesel Çevre Merkezi. (2006). *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü Metinler ve Temel Bilgiler*. Ankara: REC Türkiye Yayınları.
- Britannica (2017). *Encyclopædia Britannica*. Erişim: <https://www.britannica.com/topic/human-migration> Erişim Tarihi:08.09.2017.
- Brookings Institution (2018). Figure of the Week: Understanding Poverty in Africa: Erişim:<https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2018/11/21/figure-of-the-week-understanding-poverty-in-africa/>, Erişim Tarihi:03.12.2019.
- Cayan, D. ve Amy Lynd Luers, M. H. (2006). *Scenarios of Climate Change in California: An Overview*, A Report From California Climate Change Center, 1-47.
- CNNTÜRK (2017). *200 Milyon Kişi, 'İklim Mültecisi' Olacak*. Erişim: <https://www.cnnturk.com/dunya/200-milyon-kisi-iklim-multecisi-olacak>, Erişim Tarihi: 05.08.2019.
- Docherty, B. ve Giannini, T. (2009). Confronting a Rising Tide: A Proposal For a Convention on Climate Change Refugees. *Harvard Environmental Law Review*, 33, 349-403.
- Đurková, P., & Anna Gromilova, B. K. (2012, 12). Climate Refugees in the 21st Century. Erişim: <https://acuns.org/wp-content/uploads/2013/01/Climate-Refugees-1.pdf>, Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Ekşi, N. (2016). İklim Mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 10-58.

- Hobsbawm, E. J. (2012). *Devrim Çağı Avrupa 1789- 1848*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Homer-Dixon, T. F. (1999). *Environment, Scarcity, and Violence*. Princeton: Princeton University Press.
- Houghton, J. (2005). Global Warming. Report on Progress in Physics, 68(6), 1343-1403.
- Gündüz, A. (2018). *Milletlerarası Hukuk*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- IOM (2010). *Climate Change and International Migration*. Erişim: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2010_climate_change_migration.pdf, Erişim Tarihi: 27.09.2019.
- IOM (2019). *Glossary on Migration*. Erişim: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf, Erişim Tarihi: 05.09.2019.
- IPCC (2014). *Fifth Assessment Report: Intergovernmental Panel on Climate Change* Erişim: <https://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>, Erişim Tarihi: 02.10.2019.
- Kraler, A. ve Tatiana Cernei, M. N. (2011). “*Climate Refugees*” *Legal And Policy Responses to Environmentally Induced Migration*. Erişim: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/462422/IPO-L-LIBE_ET\(2011\)462422_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/462422/IPO-L-LIBE_ET(2011)462422_EN.pdf), Erişim Tarihi: 01.10.2019.
- Marshall, L. (2010). *Toward a New Definition of Refugee: Is the 1951 Convention Out Of Date*. *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*, 61-66.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2018). *Küresel İklim Değişikliği ve İnsan Sağlığına Etkileri*. Erişim:https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/saglik/iklimdegisikligi/kureseli_klimdegisikligietkileri.pdf, Erişim Tarihi: 01.10.2019.
- Myers, N. (2005, 05 22). *Environmental Refugees and Emergent Security Issue*. Erişim: <https://www.osce.org/eea/14851?download=true>, Erişim Tarihi: 28.09.2019.
- TBMM (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. Erişim: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf>, Erişim Tarihi: 24.09.2019.
- TBMM (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Erişim: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, Erişim Tarihi: 19.09.2019.
- Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Türkeş, M. (2008). Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 26-37.
- Türkiye Cumhuriyeti Danıştay Başkanlığı. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.
Erişim:<http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>, Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- UNESCO (2018). *Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri*.
Erişim:<http://www.unesco.org.tr/Pages/108/219/Sürdürülebilir-Kalkınma-2030-Hedefleri-İhtisas-Komitesi>, Erişim Tarihi: 01.10.2019.
- UNHCR (2019). *Who We Help*. Erişim: <https://www.unhcr.org/who-we-help.html>, Erişim Tarihi: 04.12.2019.
- UNHCR (2019). The UN Refugee Agency. *Climate Change and Disaster Displacement*. Erişim: <https://www.unhcr.org/climate-change-and-disasters.html>, Erişim Tarihi: 04.12.2019.
- United Nations. (2017). *World Migration Report 2018*.
Erişim:https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf, Erişim Tarihi: 01.10.2019.
- United Nations. (2008, 02). *Climate Change and Forced Migration*. Erişim: <https://www.refworld.org/pdfid/4c2325630.pdf>, Erişim Tarihi: 02.10.2019.
- United Nations (2011). *Framework Convention on Climate Change*. Erişim: <https://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf#page=4>Erişim Tarihi: 29.10.2019.
- United Nations (2019). *The World's Cities in 2018*: Erişim: https://www.un.org/en/events/citiesday/assets/pdf/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf, Erişim Tarihi: 12.04.2019.
- Uzun, E. (2016). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 60-85.
- White, S. (2013). *Osmanlı'da İsyân İklimi, Erken Modern Dönemde Celali İsyânları*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- World Bank. (2019). *World Bank Data*.
Erişim:<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>, Erişim Tarihi: 12.03.2019.